

یادی فیروز و خاک و ئینسان

برایم فەرشی

زەمان دەبێتە ھۆی فەرامۆشی و ھەم بیریانەو! زۆر شت و کەس تەنانتە ژیان فەرامۆش دەکری بەلام کەسانیکێ کەم دەمینەو و لە بیر ناچنەو و مەرگ درێژە یانیا! ئینسان ریز لەو مرقانە دەگری کە بەرھەم ھینەری ئەرزشی ئینسانی بوون! مرق لەبەر ئەوەی نەیتوانی لە رێگای مەنتقی ئینسانی خۆیەو پێش بە ئاکاری نائینسانی و بیروھزری دژی ئینسانی، ئینسان بگری، دەست و دامینی ئاسمانەکان و خوداکانی نادیار و ئایین و ئیدئۆلۆژی و فلسەفەکان بوو، ئەوشتانە ی کە ئەمڕۆ لە حاند ھیرشی دژی ئینسانی و دژی سروشتی خودی ئینساندا لە ھەموو کاتیک زۆرتەر بێ رەنگترو بێ کەلکتر بوو. بەلام لە ناو ئینساندا ھەبوون و ھەن کەسانیک کە نە بەخاتری خواو پیغەمبەرەکان، فلسەفە و ئایینەکان و تاقم و دەستەکان بەلکو بەخاتری ئینسان و باخی ئینسانی ژیاون و مانای ئینسان بوونیان بەرز کردۆتەو. فیروزی فەروخ ھەرچەند ریزی فرە ی بۆ زەردەشت دادەنا و تا دوا ساتەکانی ژیاویشی وینە ی خەیاڵی زەردەشتی لە مل دابوو، بەو حالەش خۆی خاوەنی رێگای خۆی بوو، رێگایە کە پاک ی و دروستی و راست بیژی پەییژەکانی بوو. ھەر بۆیە فیروز یادی دەکریتەو و بەسەر دەکریتەو.

فیروز ئینسانیکێ کورد بوو چ ئەو کاتە کە ھەموو دەزگاکانی راگەیانندی جیھان دور لە ھەموو پرنسیبەکانی ئینسانی ھەموو کوردیان بە تروریست دادەنا و چ ئەوکاتانە کە کورد وەک نەتەوویەکی بێ ولاتی بێ دەرەتانی ھەلوەدای ئازادی و سەربەستی سەیری دەکرا. فیروز ئاشکرا خۆی بە کورد دەناساند و بارودۆخۆ بەرەو پیچ و پەناو بقیە سیاسی نەدەبرد و پەخنی لە سیاسەتی چەوت و لاری ئورویایەکان دەرھەق بە کورد دەگرت و ئینسانی گەت و گۆبوو! فیروز لە گەتوگۆکانیدا لە سەر مەسەلە ی کوردستان چاوپۆشی لە بچوکترین شت نەدەکرد و راستەوخۆ بەرگری دەکرد. ھەموو ساتەکانی ژیاو فیروز وینە ی ئەم بۆچوونە بوو. کاتیک پاش ۳۰ سال مانەو لە ئالمان و ۲۰ سال پەناھەندەگی پاسپۆرتی ئالمانیان دایە، پاسپۆرتە کە دەگەرینیتەو بۆ بەرپرسی ئیدارە کە و دەلی: « جا ئەگەر من ئیجازە بدم ناوی ئیران بە سەر پاسپۆرتی ئالمانیمەو بێت بۆ پاسپۆرتی ئیو وەردەگرم! » بەرپرسی ئیدارە کە پاش ئەو ی لە بەرانبەر مەنتقی فیروزدا بێ جواب دەمینیتەو پاسپۆرت دەگەرینیتەو بۆ برلین و ناوی ئیرانی لە سەر دەسپرنەو و تەنیا ناوی شارە کە ی سونقر نەخشینەری ناسنامە کە ی دەبێ. فیروز تەنیا لە کولن و لە ئالمان توانای ئیسبات کردنی خۆی نەبوو بەلکو ھەر لە سنورەکانی تورکیە و دیھاتەکانی یونان و شارەکانی ئاسیای ناوہرەستەو ھەتا ئیتالیا و کوبا و ھەموو ئورویا ئەو تواناییە ی لە خۆی نیشان دابوو، ھەر بۆیە فیروز بەسەر دەکریتەو، لە بەر ئەو ی کوردبوون لای ئەو زاتیکی ئینسانی بوو نە کالایکی سیاسی.

فیروز پسپۆریکی زانا بوو لە بواری خویدا! لیرەش فیروز وەشوین بازار نەکەوتبوو کە ببیتە دوکتورو موھەندیس ئەو بە پیی خواست و ویستی دەرونی خۆی ببوو بە دوکتورای زەوی ناسی.

ئەو وەشوین خاک و سروشت کەوتبوو. ئەگەر ناسینی زەوی لای فیروز بئەمای فەلسەفی نەبوویت، ئەو بئەمایکی قوڵی سروشتی هەبوو کە لە سروشتی ئینسانی، ئینسانەو سەرچاوە دەگری و پیوەندی خاک و ئینسان دەردەبێ! لە بیروباوەری کوردو ئەفسانەکانی کوردیدا خاک ماکە، خاک دایکە و دایکیش لای ئینسانی فەریختە خۆشەویستە! فیروز چەشنە پیوەندییەکی لە گەل زەوی و سروشتدا پیکهینابوو کە لە ئەوینی مەم و زین دەچێ. ئەوینیک کە لە سەفەری نەوروزی کوردستان لە سالی ۱۹۹۴ بە ماچی خاکەکە کوردستان و لە ئامیزگرتنی زەوی نیشتمان دەستی پیکرد!

ئەوکاتیک کەوتە باوەشی ئامید و جەزیرو بۆتان، هەناسە زەوی هەلمشت و منالە سیغارفروشنەکانی سەرچادە پربەدل لە ئامیز گرت! کاتیک لە دەوک خۆی وەبەر پێژنە ی بارانی بەهاری دا چلکی نامۆیی دورە وڵاتی داچۆراند!
لە هەولێر بیرێ لە پیوەندی قەلومنارە و زەوی و ئاسمان دەکردهو!
لە سەرشاخ و کەلەکانی بەرەو سولهیمانی لکی سوارنی بەردایەو سەرچۆپی کیشی بەرزایەکان بوو!

لە دەروازە شاری بابان چاوی بریە ئەسبەکان و بێ دەنگ بوو...!
لە هەلەبجە لە جیاتی ۵۰۰۰ کەس پەیکەرە بەردینە بریندارکراوەکە عومەرخواوەری لە باوەش گرت و فرمیسکەکانی لە قوتابخانەکە عەنەب هەلپشت و دەمی نایە ناو دەمی منالە سووتاوەکان!

لە دوریشەو دەستی راداشت بۆ قەلادزو سنورە دەستکردەکە وڵاتەکە!
لە هەموو ئەو کاتاندا فیروز پروفیسۆری دانشگاه نەبوو منالیک ۴۸ سالە سادەوساکاری کورد بوو، دل پر لە حەسەرەت و خۆشەویستی! خۆشەویستی نیشتمان و خەلکەکە و حەسەرەتی ئازادی و سەر بەستی! ئەو دەمی کە چۆن مرقۆیک دەگاتە پلەیکی وا بەرز لە خۆشەویستی دەبی فیروز هەرخۆی وڵام بداتەو. ئەو دەیزانی زەوی گەرمای هەیه و دلی لێ دەدا:
بستیک زەوی خۆت،

گەنم دەدا و لە نانی ژیان شین دەبی!
بەلام جیهانیکی رەنگاو رەنگی نامۆ،
کوته زەوییهکی نەزۆکی بی نانه
کە ژیان وشک دەکا!

فیروز لە مانای نامۆیی گەیشتبوو، دەیزانی زەمینی نامۆ مرقۆف تیکدەشکینی، دەیزانی زەمینی نامۆ مرقۆی نامۆ بار دەهینی، هەر بۆیە دلی خۆی کردبوو هاو دەمی دلی زەوی زیدەکە، لیرەو فیروز بە چەشنە فەلسەفەیک گەیشتبوو کە ئینسان و زەوی لەیهک گری دەدا، ئاواش دەبیته هاو دەمی زەردەشت و تیکەل تیروانینی کۆنە هەزارەکانی پێشوو دەبی و نەهینیەکانی پیوەندی کورد و نیشتمان، کورد و خاک و کورد و کیوکانی دەدۆزیتەو!

دۆزینەو دەمی ئەم نەهینیە فیروزی زەمین گیر کردبوو و لەودا حەسەرەت و خۆشەویستی خولقاندبوو. پرسیاری پیوەندی زەوی و ئینسان پرسیاریکی کۆنە کە لە هەموو ئایین و فەلسەفەیهکدا هاتوو،

بهلام پرسپاری زهوی و ئینسانی کورد له کۆنیدا، تازیه و کهمتر کهسیک تیدا قول بۆتهوه، فیروزیش به پهیداکردنی وهلامی ئەم پرساره خۆی دهگۆڕی و وهک زهردهشت ئاکار و بیرو هزر وگفت و لفتی باش دهکاته رپرهو، له گفت و گو دەرناچی و شوین داسهپاندنی بیروپراکهی ناکهوی! کوردستانیش بۆ ئەو زهویکی بی سنوور دهمینیتیهوه!

تیروانینی فیروز تهنیا له سهز زهوی ونیشتمان بهم چهشنه نهبوو، بهلکو فهزهنگ وهونهز و زمانهکهی و بهتایبهت موسیقاو ههلهپهپهکی لای ئەو پهنگدانهوهی بیریکی قول و ههملهلایهنه بوو. شیوهی ژیان و ههلسوکهوتی ئەو له گهڵ ئینسان به تایبهت ژن و منداڵ کهسیک نیشان دها، خاوهنی فهزهنگیکی بالای تیگهههستن. فیروز دهبی وهک کۆمهله ئینسانیک چاو لیبکری که زۆر شتی له خۆیدا کۆکردبووه، ئەو نهتهنیا له بیروهریهکاندا بهلکو له رۆح و پهوان و بیرکردنهوه و کارو وژیانی ئینسانهکاندا دهمینیتیهوه و بۆ زۆر کهس دهبیته رینمۆن، ئەوهش تهنیا فیڕگهکانی عهنهبی شارهزور و دۆری ی بارزان و ئەو کهسانه ناگریتهوه که فیروزیان دیتبوو و یان له بارهی فیروزهوه بیستبوویان.

فیروز بۆههموو ئینسانیک خاوهن ههست و باورومهند به پرنسیبی ئینسانی دهمینیتیهوه و ئەگهز ئاوات ووهسیهتهکانی بهچی بی ناوی دوکتور فیروزی فهروخ وهک تاکه ناویکی کوردی کهم وینه له میژووی نهتهوهکهماندا دهمینیتیهوه. ئەگهز وهسیهتهکانیشی به چی نهگا.....زهمان جیگای فیروز له ناو کورددا دیار دهکا و سهدان کهسی وهک منیش شهزمار دهمینیهوه.

٢٠٠٢/٦/١١ کولن